

Élet és Irodalom

Ruff Borbála

Ohne Musik

MŰBÍRÁLAT - HANGOSKÖNYV - LXIV. évfolyam, 26. szám, 2020. június 26.

(Esterházy Péter: *Oratorium balbulum*. Mácsai Pál előadásában. Kossuth–Mojzer Kiadó, 2020)

Nem zenemű meghallgatására gyűltek össze a BMC nézői a felvétel készítésekor, noha a helyszín azt sejtette volna, és nincs hangszeres zene a csak Esterházy Péter nevével fémjelzett hangoskönyvön sem, mégis olyan eleven hatást gyakorol, amely a nagyzenekaros, kórossal előadott oratóriuméval vetekszik. Mindez legalább két embernek a műve: a szerzőnek, aki a szakrális téma és a világi nyelvezet provokatív együtteséből hozott elő csak rá jellemző iróniát, másrészt az előadónak, aki nem átallotta ezt a szöveget a legjobb értelemben vett páratlan gátlástalansággal megszólaltatni.

Amikor Mácsai Pál néhány hónappal ezelőtt előadta Esterházy Péter és Eötvös Péter közös szerzeményének, az *Oratorium balbulum*nak a szövegét, még nem volt egyértelmű, hogy ezáltal az *élő* jelző miféle jelentésárnyalatokkal gazdagodik. A kitüntetettek – akik jegyet vásároltak az eseményre – tudták, hogy egy hangoskönyv élő felvételének lehetnek részesei – erre a Budapest Music Centerben került sor közvetlenül a járványhelyzet előtt –, ennek szokatlanságára és egyben rendkívüliségére Mácsai (a hangoskönyvön is megörökítve) felhívta a közönség figyelmét. Esterházy 70. születésnapja alkalmából született ez a páratlan felvétel, amellyel a kiadó az ünnepelt előtt kíván fejtegetni. Olyan előadás került a lemezre, amely nemcsak az előadó és a nézők-hallgatók dinamikus kölcsönhatását örökítette meg (például Mácsai technikai megjegyzéseit: amennyiben szükséges, megismételjük egy-egy rész felvételét stb.), hanem azt a felszabadult szórakozást is, amelyet Esterházy szöveggönyve nyújtott a hallgatóságának.

A szöveg keletkezéstörténetét tekintve nevezhetjük ugyan az *Oratorium balbulum* hangoskönyv alapművét az *Oratorium balbulum* című oratórium szöveggönyvének, mert hiszen annak készült, de Eötvös és Esterházy a Bécsi Filharmonikusoknak írt német nyelvű, Salzburgban bemutatott munkája az eredeti szöveggönyvnek csak egy részét „használta fel”, így teljes egészében, önálló műként ebben a formában, tehát hangoskönyvként hozzáférhető (pontosabban Mácsai egy ízben, Eötvös születésnapján felolvasta már más körben). Egy „hallatlan nagy zene” (Mácsai) kísérőszövege hangzik el, de úgy is fogalmazhatnánk, egy „hallatlan nagy szöveg” kísérőzenéje hallgat most, mégsem

hagy maga után hiányérzetet. Mert más az elvárás: hogy élő legyen a szöveg, és ez meg is valósul.

Nem zenemű meghallgatására gyűltek össze a BMC nézői a felvétel készítésekor, noha a helyszín azt sejtette volna, és nincs hangszeres zene a csak Esterházy Péter nevével fémjelzett hangoskönyvön sem, mégis olyan eleven hatást gyakorol, amely a nagyzenekaros, kórossal előadott oratóriuméval vetekszik. Mindez legalább két embernek a műve: a szerzőnek, aki a szakrális téma és a világi nyelvezet provokatív együtteséből hozott elő csak rá jellemző iróniát, másrészt az előadónak, aki nem átalotta ezt a szöveget a legjobb értelemben vett páratlan gátlástalansággal megszólaltatni.

Prominens a gárda, a profán oratórium szereplői nem hétköznapi (és mégis: mennyire az!) karakterek: színre lép a dadogó próféta, akit ez a fogyatéksága gátol abban, hogy megjósolja a jövőt, az alkoholista angyal, aki ugyan képes a jelen és a jövő mibenlétéről faggatni a prófétát, de abból a dimenzióból – meglehetősen elázva – kérdez, amiből ez a világ számára elviselhető, a kórus, amely többnyire pesszimista, kinyilatkoztatásszerű választ ad az angyal kérdéseire, és végül a narrátor, aki a maga módján „normális”, bár ő is – mint mindannyiuk – különleges nyelven beszél: Esterházyén.

Esterházy nyelvén beszélni Mácsai pedig remekül tud. Nincs szabály, csak idézett szerzők és elrugaskodási pontok sora, „nincs főszöveg, nem rádiózunk”. „Apuskám”, szólítja meg erősen illuminált angyalként a dadogó prófétát, és ezzel egyértelművé válik: nem felolvasni kíván, hanem elevenné tenni a papíron nyugvó szavakat. Hörög, dadog vagy ítéletet mond, attól függően, a szerep épp melyiket kívánja. Árnyalja a szöveget, folyton nyomatékosít, nála nincs halk szavú szereplő. Ironikusan ábrázol, a sűrű előadásmódból mégis kihallani a baljós próféciákat.

Hogy egy prófécia baljós-e, s épp miért, tértől függően és időről időre változik. Esetünkben hónapról hónapra. Az élő felvétel hallgatóinak mást jelentettek ezek a mondatok: „Nincs világvége-hangulat. Nincs világ”, vagy hogy a kézmosás elmulasztása (igaz, Esterházynál a migránsozás vonatkozásában) felér az életveszéllyel.

Némelyik pedig azzal, hogy Esterházy elment, a szöveg keletkezésekor szomorú tapasztalatot előlegezett meg. „Kifogytunk a jövőből. Nincs előre”, írja a dadogó oratórium szerzője. Esterházy 70. születésnapjának évében különösen rossz ezt hallgatni. Akkor is, ha a szerző téved, mert most és a jövőben is jelen van.